

Karayolu ile Eşya Taşımacılığında TTK m. 879 Kapsamında Taşıyıcının Sorumlu Olduğu Kişiler¹

Persons for whom the Carrier is Responsible within the Turkish Commercial Code Art. 879 on the Carriage of Goods by Road

Özden SAYGI*

Öz

6102 sayılı Kanunla Taşıma Hukukuna ilişkin hükümler büyük ölçüde CMR (Karayoluyla Uluslararası Eşya Taşıma Sözleşmesine İlişkin Sözleşme) ve Alman Taşıma Reform Kanunu ile paralellik arz edecek şekilde düzenlenmiştir. Çalışmamıza dayanak olan Türk Ticaret Kanunu (TTK) m. 879 hükmü de CMR m. 3 ve Alman Taşıma Kanunu'nun 428 inci paragrafı ile uyum içindedir. Maddede temelde yardımcıları iki gruba ayrılmıştır. Bunlar, taşıyıcının kendi adamları ve hizmetlerinden yararlandığı kişilerdir. TTK m. 879'da, mülga Kanun'da karşılık gelen hüküm olan m. 782'den farklı olarak, yardımcı kavramının sınırları "görevlerini yerine getirmeleri sırasındaki" ifadesi ile belirgin hale getirilmiştir. Değişiklikle beraber görev kapsamında hareket etme şartı her iki grup için de aranır hale gelmiştir. Bu çalışma ile amaçlanan, TTK. m. 879 ile getirilen somut taşıma fiilinde doğrudan görevlendirilmiş olma şartının taşıyıcının yardımcıları kavramının kapsamına ve taşıyıcının sorumluluğuna yansımalarının incelenmesidir.

Anahtar Kelimeler: TTK m. 879, Taşıyıcı, Taşıyıcının yardımcıları

Abstract

Provisions regarding the Law of Carriage of Goods by Code Numbered 6102 have been legislated by compatible with CMR (Convention on the Contract for the International Carriage of Goods by Road) and TRG (Transportrechtsreformgesetz) substantially. Turkish Commercial Code (TCC) art. 879 which is the basis of our study, is consistent with CMR art. 3 and TRG art. 428. The article is basically divided into two groups, which are agents and servants. Limits of the concept of carrier's assistant has been determined by expression of "while performing their duties" in art. 879 of the TCC unlike the art. 782 of abrogated law which is the provision corresponding to art. 879 of TCC prior to the amendment of the Law. With the amendment of law, the requirement to act within the scope of the employment has been sought for both groups. The aim of this study is to examine the reflection of the requirement of being directly commissioned in the act of concrete transport, which is brought by the TCC art. 879, to responsibility of the carrier and scope of the concept of assistant.

Key Words: TCC art. 879, Carrier, Carrier's assistants

Giriş

6102 sayılı kanun değişikliği ile taşıma hukuku bağımsız bir kitap olarak düzenlenmiştir. Taşıma hukukuna ilişkin hükümlerin genel itibariyle Alman Taşıma Reform Kanunu ve CMR ile uyumluluk arz etmesine özen gösterilmiştir. Çalışmamıza temel teşkil eden hüküm Alman Taşıma Kanununda 428. paragrafa, CMR'de ise 3. maddeye karşılık gelmektedir. Esasen yardımcı kavramını çalışmamıza taşımamızın nedeni, değişikliğin ardından kavramdan anlaşılması gerekenin ve kavramın kapsamının, değişikliğe uğrayarak netlik kazanmış olduğuna inanmamızdır. Zira değişiklik öncesi, doktrinde taşıyıcının sorumluluğunun kapsamına ilişkin farklı anlayışların yer aldığı görülmektedir.²

6762 sayılı TTK'da söz konusu maddeye karşılık gelen m. 782, yardımcıları, "taşıyıcının kullandığı kişiler ve maiyetinde çalışanlar" şeklinde gruplandırmakta idi. Değişiklikle birlikte yardımcı kişiler "taşıyıcının kendi adamları ve taşımanın yerine getirilmesi için yararlandığı kişiler" şeklinde ifade edilmiş olup; yardımcıların isimlendirilmesinde esas itibariyle bir değişiklik yapılmamıştır. Ancak önem arz edecek

¹ Bu makale yazarın "Karayolu Taşımacılığında Taşıyıcının Yardımcılarının Eylemlerinden Doğan Sorumluluğu" isimli yüksek lisans tezinden türetilmiştir.

* Arş. Gör., Gaziantep Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Özel Hukuk Bölümü, ozdensaygi@yandex.com.

² Doktrinde yer alan görüşlere "TTK'nın Taşıma Kitabı Kapsamında Yardımcı Kavramı" başlığında ve alt taşıdığı olan "Hizmetlerinden Yararlanılan Kişiler" başlığında yer verilmiştir.

değişiklik “görevlerini yerine getirmeleri sırasındaki” ifadesinin yeni düzenleme ile birlikte madde metnine dahil edilmiş oluşudur. Zira eski düzenlemede böyle bir sınırlamanın getirilmemiş olması dolayısıyla, CMR m. 3’ün yorumuna dair yaşanan doktrinsel farklılıklar³, mülga madde için de gündeme gelmekteydi. Oysa ki CMR m. 3’te “görevleri sırasında” ifadesi kullanılmış olmasına karşın, metnin yorumlanması aşamasında, görev kapsamında hareket etmiş olma şartının sadece hizmetlerine başvuru kişileri kapsadığı sonucunun çıkarılabileceği yönünde görüşler ileri sürülmüştür. Mülga Kanun m. 782’de ise görev kapsamında hareket etme şartına maddede yer verilmemiş olması; CMR m. 3’ün yorumuna benzer şekilde, taşıyıcının kendi adamları olarak ifade edilen gruba, işletme çatısı altında çalışan herkesin dahil edilmesi, hizmetine başvuru kişilerin yer aldığı grubun ise sadece somut taşıma fiili dolayısıyla görevlendirilmiş olan kişileri içermesi gerektiği şeklinde yorum getirilmesine sebep olmuştur.⁴ Bu nedenle, işletmeye bağlı çalışan muhasebeci, temizlik görevlisi gibi personel de somut taşıma işi dolayısıyla görevlendirilmiş olmasalar dahi, taşıyıcıya hizmet sözleşmesi ile bağlı olmaları sebebiyle taşıyıcının kendi adamları grubuna dahil edilmekteydi. Bu anlayışın yanı sıra doktrinde, Türk Borçlar Kanunu (TBK) m. 116’da düzenlenmiş olan ifa yardımcısı için getirilmiş “iş yürüttükleri sırada” ifadesi ile görev kapsamında hareket etme şartı, mülga Kanun m. 782’nin yorumunda da kullanılarak, taşıyıcının tüm yardımcısı için bu kapsamda hareket etmiş olma şartının aranması gerektiği görüşünde olanlar da yer almaktaydı.

Kanun değişikliği ile birlikte m. 879, “görevlerini yerine getirmeleri sırasındaki” ifadesini, her iki grubu da kapsayacak şekilde kullanmaya özen göstermiştir. Zira dil bilgisi kuralları gereğince, madde metninde kavramın kullanılış tarzı da bunu göstermektedir.⁵ Böyle bir sınırlamanın varlığı, taşıyıcının eylemlerinden sorumlu olduğu, söz konusu madde dahilinde yer alan kişilerin kapsamını belirlemekle birlikte taşıyıcının sorumluluğunun hukuki niteliğini ve sorumluluğunun hangi maddeye dayandırılabilirliğini de belirlemektedir. Zira görevi kapsamında hareket etmeyen bir işletme çalışanın, gönderene vermiş olduğu zararın TTK m. 879 değil; TBK m. 66 kapsamında değerlendirilebileceği kanaatindeyiz. Dolayısıyla, örneğin işletmede yerleri temizlemekle görevli temizlik işçisi, zemini kaygan bırakmış ve herhangi bir uyarı işareti koymamışsa; o sırada da eşyanın araca yüklenme işlemi gerçekleştiriliyor ve eşyayı taşıyan personelin ayağının kayması neticesinde taşınan eşya hasara uğramışsa taşıyıcı, temizlik personelinin hatası nedeniyle TBK m. 66 kapsamında sorumlu olacaktır.

Çalışmamızda, yardımcı kavramının kapsamına ilişkin değişim sürecinin daha iyi anlaşılabilmesi için, mülga Kanun m. 782’nin yorumunda başvurulmuş olması dolayısıyla, gerek TBK m. 116’da düzenlenen ifa yardımcısı kavramına gerekse TBK m. 66’da düzenlenen çalıştırılan kavramına yer verilerek; TTK m. 879’da yer alan yardımcı kavramı açıklanmaya çalışılmıştır. Bu nedenle yardımcı kavramının kapsamının anlaşılabilmesi için öncelikle TBK’da yer alan ifa yardımcısı kavramı ile çalıştırılan kavramlarının genel hatlarıyla izah edilmesi, ardından TTK Taşıma Kitabında yer alan ve çalışma konumuzu oluşturan yardımcı kavramına yer vermeyi doğru bulmaktayız.

³ Yeşilova, 2004, s.71.

⁴ Bu yönde bir yorum yapılmasında etkili olanın eski Alman Ticaret Kanununun 431. paragrafı olduğu; zira 431. paragrafta yer alan düzenleme gereğince, görev kapsamında hareket etme şartının, taşıyıcının hizmetlerinden yararlandığı kişilerle sınırlı tutulduğu ve kendi adamları için böyle bir şartın aranmadığı yönünde, Yeşilova, 2004, s. 70.

⁵ CMR’de madde yer alan görev kapsamında hareket etme şartının, gramer kuralları dikkate alındığında sadece hizmetlerine başvuru kişiyi kapsayacak şekilde kullanıldığına ilişkin görüş için bkz. Yeşilova, 2004, s. 71.

TBK Kapsamında Yardımcı Şahıs Kavramı

Yardımcılarının zararlarla sonuçlanan eylemleri neticesinde borçlu, iki ayrı sorumluluk anlayışına tabi madde olan, TBK m. 116 ve TBK m. 66 göre sorumlu olabilecektir. TBK m. 116'da düzenlenen ifa yardımcısı, borçlunun sözleşme ile üstlendiği işin yerine getirilmesi için başvurduğu kişileri ifade etmek için kullanılır. Madde, ifa yardımcısının sözleşmenin ihlali kapsamındaki davranışından, borçlunun doğacak olan sorumluluğunu düzenler. TBK m. 66'da düzenlenen ve haksız fiil niteliğindeki davranışlarından borçlunun kusursuz sorumlu olacağı kişi ise, doktrinde de anılan adıyla çalıştırılanıdır. Esasen taşıyıcının adamı olarak ona bağlı olarak hareket etmektedirler. Bu kişiler, kendilerine verilen işin yerine getirilmesi amacıyla hareket ettiği esnada sözleşmenin tarafı olmayan bir kişiye zarar vermeleri neticesinde haksız fiil niteliğindeki sonuç gerçekleşir.

Madde 116'nın gerek mülga Kanun m. 782'nin yorumunda başvuru bir hüküm olması gerekse TTK m. 879'da yer alan sorumluluğun yorumlanmasında etkili olması sebebiyle, madde 66'ya nazaran daha kapsamlı açıklanması uygun bulunmuştur. Zira taşıyıcının yardımcısının eylemleri dolayısıyla doğacak olan sorumluluğunun hukuki niteliğinin belirlenebilmesinde, TTK m. 879'da düzenlenen sorumluluğun mülga Kanun m. 782'de düzenlenen sorumluluk ile kıyaslanmasında da m. 116'da yer alan sorumluluğun hukuki niteliğine dair yapılan yorumlara da başvurulacaktır.

TBK m. 66 Kapsamında Yardımcı Şahıs Kavramı

Madde 66'da düzenlenen çalıştırılan, kendisine verilmiş olan işi, iş verenin talimatı ve gözetimi altında gerçekleştiren kişidir.⁶ Çalıştırılan ve çalıştıran arasında bağlılık ilişkisini varlığı şart olmakla birlikte, bu ilişkinin bir sözleşmeye bağlı olarak kurulması şart değildir.⁷ Yardımına başvuru kişi bunu herhangi bir ücrete tabi olmaksızın hatır için yapıyor olsa dahi emir ve talimat alma şartını sağlanması koşuluyla söz konusu hüküm kapsamında yardımcı olarak kabul edilecektir.⁸ Aynı zamanda iş ilişkisinin geçici olmasının ya da süresinin de herhangi önemi bulunmamaktadır.

Madde kapsamında, ihlali neticesinde zarara sebebiyet veren ve sorumluluğun doğmasına etkili olan ilke, özen yükümlülüğünün ihlalidir.⁹ Zarara sebebiyet veren eylem ile özen ödevinin ihlali arasındaki illiyet bağı karene olarak kabul edilir. Dolayısıyla çalıştıran, yardımcısının eylemi dolayısıyla kusursuz sorumlu olacaktır. Söz konusu sorumluluk objektif nitelik arz etmekte olup; çalışanın temyiz kudretinden yoksunluğu, hastalığı kişiyi kusurlu tutmada yeterli olmasa dahi borçlu sorumluluktan kurtulamayacaktır. Sorumluluğun doğabilmesi için çalıştırılanın kusuru aranmamakla birlikte kusurunun varlığı munzam kusuru gündeme getirecek ve tazmin yükümlülüğünü ağırlaştıracaktır.

Borçlunun, sorumluluktan kurtulabilmesi için çalışanın seçiminde, çalışana talimat verme aşamasında ve çalışanın denetiminde gerekli özeni gösterdiğini kanıtlaması gereklidir. Bunların yanı sıra kanun değişikliği sonrasında getirilen ve sorumluluktan kurtulabilmek için ispatı şart olan diğer bir husus işletme düzeninin zararın doğmasını önlemeye elverişli olmasıdır. Alacaklı ve borçlu arasında sorumsuzluk sözleşmesi yapmak mümkün değildir.

⁶ Eren, 2015, s. 624.

⁷ Tandoğan, 1981, s. 56, Kılıçoğlu, 2018, s. 313, Eren, 2015, s. 625.

⁸ Kılıçoğlu, 2018, s. 313.

⁹ Kusursuz sorumluluk halleri TBK'da üç ana başlık altında toplanmış olup; bunlar, özen sorumluluğu, tehlike sorumluluğu ve hakkaniyet sorumluluğudur. Özen yükümlülüğünün ihlaline dayanan sorumluluk ise m. 66, m. 67 ve m. 69'da üç ayrı başlık altında düzenlenmiş olup; adam çalıştırmanın sorumluluğu da bunlardan biridir.

Zira söz konusu sorumluluğun akit dışı sorumluluk olması sebebiyle zararın ortaya çıkması ifa anıyla sınırlı olmadığı ve zamanı öngörülemediği için böyle bir imkân tanınmamıştır.¹⁰

TBK m. 116 Kapsamında Yardımcı Şahıs Kavramı

Madde 116'da düzenlenen ifa yardımcıları, borçlunun sözleşme ile üstlenmiş olduğu işin kısmen veya tamamen gerçekleştirilmesi amacıyla borçlu tarafından görevlendirilen kişilerdir.¹¹ İfa yardımcıları işverenle kurulan bağlılık ilişkisi kapsamında sözleşmeye bağlı olarak çalışabilecek kişileri ifade edebileceği gibi; herhangi bir iş ilişkisi ile bağlı olmaksızın, söz konusu işin ifasının, sürekli, geçici, tesadüfi ya da ücrete tabi olmaksızın bırakıldığı kişileri de kapsayacaktır.¹² Ancak, elbette ki borçlu tarafından açık ya da zımni olarak gösterilecek rızanın varlığı, yardımı gerçekleştirecek kişilerin bu sıfatı kazanmalarında şarttır.¹³ Aksi takdirde kendilerine verilmiş bir rıza olmaksızın hareket eden kişiler ifa yardımcısı sıfatını kazanamadıkları için, bu kişilerin eylemleri vekaletsiz iş görme hükümleri çerçevesinde değerlendirilecektir.¹⁴

Yardımcının sözleşmenin ihlali niteliğindeki davranışı dolayısıyla borçluyu sorumlu tutabilme noktasında, yardımcının kusurunun varlığının aranıp aranmayacağı hususu önem arz etmektedir. Doktrinde, borçluyu yardımcının fiilinin sonucundan sorumlu tutabilmek için, yardımcının ihlal niteliğindeki davranışında kusurunun varlığını şart koşan görüşler yer almaktadır.¹⁵ Bu yaklaşıma göre, borçlunun sorumluluktan kurtulabilmesi kendisine ve yardımcısına bir kusurun yüklenemeyeceğinin ispatı ile mümkündür. Aksi durumda borçlu yardımcısının kusurundan kendi kusuru gibi sorumlu olacaktır.

Hâkim yaklaşıma göre ise, borçlunun sorumluluğun doğabilmesi için yardımcının gerçekleştirdiği fiilde kusurunun varlığı aranmayacağı gibi söz konusu fiilin borçlu tarafından gerçekleştirilmiş olması ihtimalinde borçluya kusur isnat edilebilmesi yeterlidir.¹⁶ Yardımcı gerçekleştirdiği fiil dolayısıyla kusurlu addedilmeyebilir; ancak aynı fiil borçlu için kusur teşkil ediyorsa, borçlu ortaya çıkan sonuçtan sorumlu olacaktır. Dolayısıyla borçlunun sorumluluğuna gidilebilmesi için gerçek bir kusur aranmayacak; faraziye dayanan bir kusurun varlığı yeterli olacaktır.¹⁷ Zira borçlu, işin ifasında yardımcı kullanmanın nimetlerinden yararlandığı gibi külfetlerine de katlanmalı; yardımcının fiilinde kusurlu hareket etmiş olması aranmamalıdır. Sorumluluğun doğması için yardımcının gerçekleştirdiği fiil, borçlu tarafından gerçekleştirilmiş olsaydı borçlunun kusurlu sayılacağı sonucuna ulaşılması yeterlidir.¹⁸ Söz konusu faraziye değerlendirilirken, borçlunun mesleki tecrübesi çerçevesinde bildiği ya da bilmesi beklenen hususlar dikkate alınır. Dolayısıyla borçlunun sorumluluktan kurtulabilmesi, ihlal niteliğindeki fiilin onun için de kusur teşkil etmeyeceğinin ve kendi bilgi ve deneyiminin sonucu değiştirmek için yeterli olmayacağının ispatı ile mümkün olacaktır.¹⁹ TBK m. 112'de sözleşmenin ihlali halinde doğacak olan sorumluluğun temeli kusur sorumluluğuna dayandırıldığından; borçlunun sorumluluğunun hukuki niteliğinin mutlak surette kusursuz sorumluluk olduğunun kabulü uygun olmayacaktır.²⁰

¹⁰ Tandoğan, 1981, s. 81, Eren, 2015, s. 621.

¹¹ Şenocak, 1995, s. 104.

¹² Reisoğlu, 2013, s. 362.

¹³ Eren, 2015, s. 1074.

¹⁴ Reisoğlu, 2013, s. 362.

¹⁵ bkz. Şenocak, 1995, s. 203.

¹⁶ Tunçomağ, 1976, s. 843, Tandoğan, 1981, s. 80-81, Şenocak, 1995, s. 210, Yıldırım, 2016, s. 304.

¹⁷ Oğuzman/Öz, 2009, s. 357, Tekinay/Akman/Burcuoğlu/Altıp, 1993, s. 898 vd, Eren, 2015, s. 1082.

¹⁸ Tandoğan, s. 80.

¹⁹ Reisoğlu, 2013, s. 366.

²⁰ Hatemi/ Gökyayla, 2012, s. 265.

TTK'nın Taşıma Kitabı Kapsamında Yardımcı Kavramı

TTK m. 879, Taşıma Hukuku kapsamında taşıyıcının, taşıma işini gerçekleştirmek üzere yardımına başvuru alan kişilerin eylemleri dolayısıyla sorumluluğunu düzenlemektedir. Madde kapsamında taşıyıcının yardımcısı olarak kabul edilecek kişiler; taşıyıcının kendi adamları ve hizmetlerine başvuru alan kişiler olmak üzere iki başlık altında toplanmıştır. Taşıyıcının adamları dediğimiz grup, taşıyıcıya hizmet sözleşmesi kapsamında bağlı ve sürekli iş ilişkisi çatısı altında istihdam edilmiş olan kişilerdir. Hizmetlerine başvuru alan kişiler ise, taşıma işi dolayısıyla hangi alanda yardımlarına başvurulmuşsa, o işin ifası ile aralarındaki iş ilişkisinin sonlanacağı, bağlılık ilişkisinin kurulmadığı kişilerdir. Taşıyıcının adamları olarak ifade edilen kişilerin hizmet sözleşmesi ile taşıyıcıya bağlı olduklarını ifade ettik. Hizmetlerine başvuru alan kişiler ise taşıyıcı ile aralarında bağlılık ilişkisi olmaksızın belli bir işin ifası ile sınırlı olarak hizmetlerine başvuru alan kişiler olduğunu belirttik. Dolayısıyla ikinci gruba dahil edebileceğimiz kişiler arasında alt taşıyıcılar da yer almaktadır. Bu grup altında değerlendirilecek olan fiili taşıyıcı da bir alt taşıyıcı olmakla birlikte Kanun değişikliği ile birlikte ayrı bir madde başlığı altında hüküm altına alınmıştır. Böylelikle bir alt taşıyıcı olmasının yanı sıra bunun ötesinde bir anlam da kazanmış; fiilen taşımayı gerçekleştirdiği esnada zararın gerçekleşmiş olması şartıyla dorudan gönderenin taşıma sözleşmesinden doğan haklarını yönlendirebildiği bir kişi olmuştur.

Hizmetlerine başvuru alan kişiler olarak alt taşıyıcı ve fiili taşıyıcının incelenmesinin ardından aynı zamanda taşıma komisyoncusu ve taşıma acentesinin de söz konusu gruba dahil edilebilir olup olmadığının da tartışılması gerektiği düşünülmüştür. Bu doğrultuda komisyoncu ve acente kavramlarının açıklanmasına yer verildikten sonra TTK m. 879 kapsamına değerlendirilip değerlendirilemeyeceği tartışılmıştır.

Burada önemli olan kanun değişikliği ile birlikte, taşıyıcının söz konusu hüküm dolayısıyla sorumluluğunun doğabilmesi için taşıyıcının kendi adamları için de somut taşıma işi ile görevlendirilmiş olma şartının aranıyor olmasıdır.

Taşıyıcının Kendi Adamları

Taşıyıcıya hizmet sözleşmesi ile bağlı olan ve ücret mukabilinde çalışan kişiler bu grupta yer almaktadır. Söz konusu kişiler üstlenilen taşıma işinin herhangi bir aşamasında yer alabilirler. Dolayısıyla bu kapsama, eşyanın yüklenmesi öncesinde bir depoda durması gerekiyorsa depo görevlileri, işletmenin ve depolanmış eşyanın güvenliğinden sorumlu bekçiler, taşımaya başlanmadan evvel taşıma konusu eşyayı araca yükleme ve istifleme ile görevli işçiler, yüklemenin ardından taşıma aracını kullanacak olan şoför bu gruba dahil edilecektir.²¹ Taşıma işi ile görevli çalışanların, taşıyıcı adına hareket etmeye yetkili olan müdür, müdür yardımcısı gibi kişilerden, emir ve talimat alıyor olması, bu kişiler taşıyıcıdan aldıkları yetki doğrultusunda hareket ettikleri için taşıyıcı ile tabiiyetindeki kişiler arasındaki ilişkinin niteliği değişmeyecek, yardımcı olarak değerlendiriliyor olmaları etkilenmeyecektir.²²

Taşıyıcı, faaliyet konusu taşıma olan birden fazla işletme sahibi olabilir. Bu durumda kendisine bağlı olarak çalışan tüm personelini kapsayacak şekilde bir sorumluluk söz konusu olmak yerine; somut taşıma işinin gerçekleştirilmesi için görevlendirmiş olduğu çalışanları bu madde kapsamında değerlendirilecektir. Taşıma sadece tek bir işletmeye bağlı olarak gerçekleşebileceği gibi, gereken durumlarda diğer bir işletmenin personelinin de taşıma konusunun ifasında görevlendirilmesi gerekebilir.²³ Önemli olan, taahhüt edilen iş dolayısıyla

²¹ Kırman, 1990, s. 109.

²² Kırman, 1990, s. 109.

²³ Arkan, 1982, s. 97, Sözer, s. 112; Kırman, 1990, s. 109.

görevlendirilmiş olmaktır; yoksa ki taşıyıcıya bağlı olarak çalışıyor olmak, sözleşme konusu taşıma işinde taşıyıcının yardımcısı olarak nitelendirilmek için yeterli olmayacaktır.²⁴

Peki somut taşıma işi dolayısıyla görevlendirilmiş olma kavramından anlamamız gereken nedir? Yardımcının asli edim yükümlülüğü, kendisine somut taşıma işi dolayısıyla verilmiş olan görevdir. Söz konusu edim, eşyanın yüklenmesi, taşınması, varma noktasına ulaştırılması, yediemine teslimi, vb. olabilir. Taşıyıcının ve yardımcının görevi kapsamında, asli edim yükümlülükleri ile birlikte yan edim yükümlülükleri yer almaktadır. Özellikle koruma yükümlülüğü olan yan edim yükümlülüğünü, görevi kapsamında hareket etme kavramının dışında tutamayız. Dolayısıyla kendisine verilmiş olan işin özen ve koruma yükümlülükleri kapsamında hareket ederek yerine getirilmiş olması gerekecektir. Aksi takdirde, eşyanın zamanında teslim noktasına ulaştırılmamış olması ile yola savrulan eşyanın, şoförün yardım talebinde bulunduğu kişi tarafından çalınmış olması arasında, “görev kapsamında” hareket etmiş ve bu doğrultuda sorumluluğun doğmuş olması arasında bir fark bulunmayacaktır. Görev kapsamında yardımcıya birtakım ödevler yüklenir. İfasını üstlendikleri iş dolayısıyla kendilerine tanınan bazı imkanların sağladığı kolaylıkla sebebiyet verdikleri sonuçlar da sözleşmenin ihlali; yani kendilerine verilen görevin ihlali olarak değerlendirileceği için, sorumlulukları yine görev kapsamında hareket ediyor olmanın neticesinde doğacaktır. Bir örnekle somutlaştırmak gerekirse; taşıma aracını kullanacak olan şoförde araç anahtarı bulunuyor ve şoför de bir gece önceden gelip, eşyanın yüklü olduğu araçta kalmaya karar veriyor ve gece içmiş olduğu sigara ile uyuya kalma neticesinde yangın çıkıp, eşyanın ziyana sebebiyet veriyorsa; burada şoförün görev tanımının eşyayı bir yerden bir yere götürmek olduğunu ve henüz ifaya başlamamış olduğunu, taşıyıcının TTK m. 879 kapsamında sorumlu olamayacağını ifade edemeyiz. Zira yardımcı, görevinin kendisine sağladığı imkân dolayısıyla araca gelmiş ve kendisinden beklenen özeni göstermemiş ve koruma yükümlülüğünü ihlal etmiştir. Dolayısıyla görev kapsamında hareket etmiş olma şartının sağlandığı ve taşıyıcının yardımcının eylemleri dolayısıyla söz konusu madde kapsamında sorumlu olacağını kabul etmek gerekecektir.

Aynı zamanda, işletme çatısı altında çalışan kişinin, taşıma işi dolayısıyla görevlendirilmiş olması değil, görevlendirmenin taşıyıcı tarafından, onun rızası dahilinde yapılmış olması gerekmektedir. Yoksa ki gönderen tarafından eşyanın araca yüklenmesi esnasında işletmede çalışan güvenlik görevlisinin yüklemeye yardım etmesi durumunda görev kapsamında hareket etme şartı söz konusu olmayacağı için, güvenlik görevlisi söz konusu yardımı dolayısıyla olası bir zarara sebebiyet olması durumunda, gönderenin yardımcısı olarak değerlendirilecektir.²⁵ Ancak ne gönderenin talebi ile ne de taşıyıcının rızası ile hareket etmiş yardımcı, kendi iradesi ile gönderen tarafından gerçekleştirilen yüklemeye yardım ederse, henüz eşyanın zilyetliğinin geçirilmemiş olması dolayısıyla koruma yükümlülüğü de başlamayacağı için bu durumda taşıyıcı sorumlu olmayacaktır; meğer ki yükleme görevi taşıyıcıda iken yardımcı kişi, kendi iradesi ile yardım edip zarara sebebiyet versin. Bu durumda taşıyıcının koruma yükümlülüğünün ihlali dolayısıyla sorumlu olacaktır.

Hizmetlerinden Yararlanılan Kişiler

Taşıma işinin ifasında hizmetlerine başvuru alan kişiler, herhangi bir hizmet sözleşmesine bağlı olmaksızın taşıma işinde onlara ihtiyaç duyulan aşamanın tamamlanması ile iş ilişkisinin son bulduğu kişilerdir.²⁶ Bu kişiler ile taşıyıcı arasında hiyerarşik bir ilişki

²⁴ Adıgüzel, 2018, s. 186.

²⁵ Adıgüzel, 2012, s. 176, Özdemir, 2006, s. 252.

²⁶ Arkan, 1999, s. 323.

bulunmamaktadır.²⁷ Aslında taşıyıcının tabiiyetinde çalışan kişilerin dışında kalan ve taşımanın gerçekleştirilebilmesi için yardımına başvurulanan herkes bu gruba dahil edilebilir.²⁸ Dolayısıyla yükleme ve gümrükleme işlemlerinin taşıyıcının yükümlülüğü altına bırakılması durumunda, söz konusu işlemlerin yerine getirilmesi amacıyla anlaşılan ve taşıyıcı ile aralarında bağıllık ilişkisi olmayan bağımsız işletmeler, bu gruba dahil edilecektir.²⁹

Taşıma işinin ifası aşamasında gümrük işlemlerini gerçekleştirecek kamu görevlileri, söz konusu işlemleri kamu otoritesi eliyle sağladığı ve aralarında hukuki bir işlem bulunmadığı için, taşıyıcının yardımcısı sayılmazlar.³⁰ Dolayısıyla bu aşamada ortaya çıkabilecek muhtemel zarardan sorumlu olan kamu otoritesidir. Hizmetine başvurulmuş olan yardımcı kişi, gönderilen tarafından tavsiye edilmiş de olabilir; ancak bu durum taşıyıcının sorumluluğunu hafifletebilecek bir neden teşkil etmeyecektir.³¹

Taşıyıcı kendi adamları ile hizmetine başvurduğu kişilerin fiil ve ihmallerinden kendi fiil ve ihmali gibi sorumlu tutulacaktır.³² Yardımcı kişilerin ihlal niteliğindeki davranışları dolayısıyla taşıyıcının sorumluluğunun doğabilmesi için, yardımcıların kusurunun varlığı şart değildir.³³ Madde başlığı olarak mülga Kanun m. 782'de de ifade edildiği şekliyle "yardımcının kusuru" ifadesi tercih edilmiştir. Ancak TTK m. 879'un gerekçesine bakıldığında, maddenin CMR m. 3'ten aynen alındığı ve hükmün çağdaş taşıma hukukunu düzenleyen milletlerarası sözleşmelerde kabul edilen ilkelerle uyumlu olduğu ifade edilmektedir. CMR m. 3'te başlık olarak "taşımacının sorumlu olduğu kişiler" ifadesi tercih edilmiş olup; aynı zamanda taşıyıcının yardımcıların eylemlerinden doğan sorumluluğunun hukuki niteliğine dair hâkim yaklaşım yumuşatılmış kusursuz sorumluluktur.³⁴ Kusursuz sorumluluğun yumuşatılmış olduğu düşüncesinin sebebi, taşıyıcının TTK m. 878'de yer alan hallere dayanarak sorumluluktan kurtulma olanağının oluşudur.

Taşıyıcıdan sorumluluğu noktasında ondan en yüksek özeni göstermesi beklenir. Sorumluluktan TTK m. 876'da ifade edildiği üzere en yüksek özeni göstermesine rağmen kaçınmayacağı ve önüne geçemeyeceği durumların varlığını ispat ederek sorumluluktan kurtulabilecektir. Taşıyıcıdan beklenen özen, basiretli bir tacirin göstermesi gerekenin ötesindedir.³⁵ Basiretli tacir kavramı bir kusur ölçütü olduğu için³⁶ basiretli tacirin göstermesi gereken özen, sözleşmenin ihlali niteliğindeki davranışın, kusuru barındırıp barındırmayacağını tespitinde başvurulanan bir kriterdir. TTK m. 876'da ise bunun ötesinde bir ifade kullanılmış olup; taşıyıcının basiretli davranmış olması sorumluluktan kurtarmak için yeterli kabul edilmemiş ve en yüksek özeni göstermiş olması aranmıştır. TTK m. 876'dan bahsetme nedenimiz TTK m. 879'u bağımsız değerlendirmememiz gerektiği düşüncesidir. Zira taşıyıcı, yardımcıların eylemlerinde kusur aranmaksızın sorumlu olacaktır; ancak ihlal niteliğindeki eylem kendi fiil ve ihmali gibi değerlendirileceği için kendi fiil ve ihmallerinin hangi sorumluluk anlayışına tabi olacağı ve hangi hallerde sorumlu tutulacağı önemlidir.

²⁷ Ülgen, 2004, s. 206, Gençtürk, 2006, s. 194.

²⁸ Arkan, 1999, s. 324, Gençtürk, 2006, s. 194.

²⁹ Akıncı, 1999, s. 199.

³⁰ Ülgen, 2004, s. 207, dn. 112.

³¹ Şenocak, 1995, s. 167.

³² Mülga Kanun döneminde yardımcının kusurundan taşıyıcının kendi kusuru gibi sorumlu olacağı düzenlenmekte olup; taşıyıcının sorumlu tutulabilmesinde, yardımcının kusurunun varlığı kıstas olarak belirlenmişti. Arkan, 1982, s. 98.

³³ Yeşilova, 2004, s. 87. Yardımcının kusurunun aranması gerektiği yönünde, Can, 2017, s. 89-90.

³⁴ Arkan, 1982, s. 44-45, Gençtürk, 2006, s. 11, Adıgüzel, 2012, s. 44, Kaya, 1998, s. 323. Aksi yönde görüş beyan ederek CMR'de yer alan söz konusu sorumluluğun kusur sorumluluğu olduğu yönünde görüş için, Akıncı, 1999, s. 87.

³⁵ Arkan, 1982, s. 44, Adıgüzel, 2012, s. 157.

³⁶ Gümüş, 2016, s. 1222.

Dolayısıyla taşıyıcının gerek kendi eylemlerinin gerekse yardımcılarının eylemlerinin sonucundan kusursuz sorumlu olacaktır.

Fiili taşıyıcı

Fiili taşıyıcı bir alt taşıyıcı olmakla birlikte her alt taşıyıcı fiili taşıyıcı olamayacağı için öncelikle alt taşıyıcının kim olduğunu açıklamakla başlamak gerekecektir. Alt taşıyıcı, akdi taşıyıcı tarafından taşıma işinin kısmen veya tamamen kendisine bırakıldığı kişidir. Alt taşıyıcıya bırakılan işin bir kısmı veya tamamı için bir başka alt taşıyıcı görevlendirilmesi de mümkündür. Alt taşıyıcı sıfatının kazanılması için alt taşıma sözleşmesi ile üstlenilmiş taşıma kısmına ilişkin taahhüt yeterli olacaktır.³⁷ Ancak alt taşıyıcı, asıl taşıma sözleşmesine taraf değildir. Dolayısıyla gönderen, sözleşmeden doğan haklarını doğrudan alt taşıyıcıya yöneltemeyecektir. Fiili taşıyıcı ise taşımanın kendisine bırakılan kısmını, sadece taahhüt ederek üstlenmiş olan değil aynı zamanda fiilen gerçekleştiren kişidir. Bu sıfatı kazanabilmesi ve bu sıfatla sorumluluğuna gidilebilmesi için, doğan zararın kendisinin hakimiyetinde iken ortaya çıkmış olması gerekmektedir. Böyle bir durumda gönderen, alt taşıyıcıdan farklı olarak fiili taşıyıcıya, doğrudan başvurarak sözleşmeden doğan haklarını kullanabilecektir.

Kısmi taşıyıcı, taşıma işinin bölünmüş birden fazla sözleşmeye dayanarak kısımlara ayrılması neticesinde, taşımanın kendisine bırakılan bölümüne dair taahhüt altına giren taşıyıcılardır.³⁸ Gönderen, taşıma sözleşmesinin kurulduğu esnada her bir kısmi taşıyıcıdan ve onların sorumlu oldukları taşıma kısmından haberdardır. Böylelikle kısmi taşıyıcılar, alt taşıyıcıdan farklı olarak asıl taşıma sözleşmesine taraf oldukları için, gönderenin taleplerini doğrudan iletebileceği kişilerdir.³⁹

Müteakip taşımada, gönderen tarafından akdi taşıyıcı ile akdedilen taşıma sözleşmesine bağlı olarak, birbirini takip eden birden fazla taşıyıcı tarafından taşıma işi gerçekleştirilir. Her bir taşıyıcı taşıma sözleşmesinde görevlendirilmiş olduğu kısımda, taşıma senedini kendinden önceki taşıyıcıdan devralarak taşımaya başlar. İlk taşıyıcı tarafından düzenlenen taşıma senedi tüm taşıma sürecini kapsamaktadır. Müteakip taşıyıcı, taşıma senedini devralıp taşımaya başlaması ile sözleşmenin tarafı sıfatını kazanacağı için taşıma sürecine katılmış olduğu kısımdan sorumlu olacaktır.⁴⁰ Alt taşımadan farklı olarak taşıma, tek bir taşıma sözleşmesi çerçevesinde tek bir taşıma faaliyeti olarak işlem görür.⁴¹ Aynı zamanda gönderen müteakip taşıyıcılardan haberdar edilir ki böylelikle olası bir zarar durumunda, sözleşmeden doğan haklarını doğrudan müteakip taşıyıcıya yöneltebilecektir. Zira taşıma işinde üstlendiği kısma ilişkin fiilen taşımayı gerçekleştiren her bir müteakip taşıyıcı fiili taşıyıcı olarak işlem görecektir.

Taşıma işleri komisyoncusu ve taşıma acentesi

Komisyoncu

Gönderen ile yaptığı sözleşmeye bağlı olarak ücret karşılığında eşya taşımayı üstlenen kişi, komisyoncudur. Üstlendiği görev kapsamında, taşıma işinin gerçekleştirilebilmesi için taşıma sözleşmesinin yanı sıra gereken durumda taşıma organizasyonunun gerektirdiği diğer işlemleri de yapabilir.⁴² Komisyoncunun görevi taşımanın bir kısmı ile sınırlı olabileceği gibi

³⁷ Aksoy, 2015, s. 110.

³⁸ Aksoy, 2015, s. 111.

³⁹ Aksoy, 2015, s. 111.

⁴⁰ Adıgüzel, 2018, s. 35.

⁴¹ Ülgen, 2004, s. 67.

⁴² Akdeniz, 2014, s. 9.

tamamını da kapsayabilir. Komisyoncu ile yapılan sözleşmenin konusu eşyanın gönderilmesi değil gönderilmesinin sağlanmasıdır.

Gönderen, komisyoncu ile eşyayı göndermek için değil; gönderilmesini sağlamak üzere anlaşır. Bu nedenle komisyoncunun faaliyeti dolaylı olarak dahi taşıma faaliyeti kapsamına dahil edilemeyecektir. Taşıyıcı, somut taşıma sözleşmesi ile yüklendiği taşıma konusu eşyayı varna noktasına ulaştırmayı üstlenmiş ve taahhüt etmişken; komisyoncunun taahhüdü eşyanın taşınması değil, taşınmasını sağlayabilecek bir taşıyıcı ile sözleşme yapmaktır.⁴³ Dolayısıyla üstlenilen bir taşıma işi kapsamında hareket etmeyen komisyoncunun, taşıyıcının yardımcısı olarak nitelendirilmesi de mümkün değildir. Zira komisyoncunun eşyanın taşınması işini gerçekleştirecek olan taşıyıcıyla yaptığı sözleşme neticesinde somut taşıma faaliyeti başlayacaktır.

Gönderenle taşıma sözleşmesinin yapılmasının ardından taşıyıcı, taşımanın bazı kısımları için komisyoncunun hizmetine başvurabilir. Bu durumda bir nevi gönderenin yerine geçerek hareket etmiş olur. Ancak öncesinde gönderen ve akdi taşıyıcı arasında kurulmuş bir taşıma sözleşmesi vardır. Bu nedenle somut taşıma fiili çerçevesinde hareket ediliyor oluşu, taşıyıcı tarafından görevlendirilen komisyoncunun, TTK m. 879 anlamında taşıyıcı yardımcısı olarak kabul görmesini sağlayacaktır. Zira akdi taşıyıcı, komisyoncu ile alt taşıyıcılar bulması amacıyla sözleşme akdedebilir. Bu doğrultuda komisyoncu, gümrüklemenin ya da alt taşımanın yapılması amacıyla, taşıyıcı ile yaptığı sözleşme doğrultusunda üçüncü kişilerle sözleşme tesis edebilecektir.

Aynı zamanda TTK m. 926'ya göre, taşıma işi bizzat komisyoncu tarafından da gerçekleştirilebilecektir. Böyle bir durumda taşıyıcı ve komisyoncu sıfatlarının aynı kişide toplanması gündeme gelecektir.⁴⁴ Taşımayı üstlenen komisyoncu tarafından, taşıyıcının bu konuda bilgilendirilmesi gerekecektir; ancak bilgilendirilmese dahi TBK⁴⁵ m. 544'ten hareketle, komisyoncu yine de taşıyıcı olarak kabul edilecektir.⁴⁶ Aynı zamanda TTK m. 917/3'e göre, taşıma sözleşmesine ilişkin hükümler taşıma komisyonculuğu sözleşmesine de uygulanacaktır.

Acente

Acentelik sözleşmesi kapsamında belirli bir bölge ile sınırlı kalmak üzere işletme sahibi adına işletmenin konusuna giren işlere aracılık etmek üzere görevlendirilmiş kişidir. Acentenin temel görevi aracılık yapmaktır. KTaK m. 3'te, "*Ticarî mümessil, ticarî vekil, satış memuru veya müstahdem gibi bağımlı bir sıfatı olmaksızın bir sözleşmeye dayanarak belirli bir yer veya bölge içinde daimî surette bir veya birden fazla taşımacıyı ilgilendiren sözleşmelerde aracılık etmeyi ve onlar adına taşıma sözleşmesi yapmayı meslek edinen kişi*" olarak tanımlanmıştır. Acente, taşıyıcı tarafından görevlendirilmiş ve kendisine acente sözleşmesi çerçevesinde, taşıyıcı ad ve hesabına sözleşme yapması konusunda temsil yetkisi verilmiştir. Dolayısıyla taşıyıcı, acentenin temsil yetkisini kullanarak tesis ettiği işlemlerin sonuçlarından sorumlu olacaktır.⁴⁷ Sorumluluğun doğabilmesi için acentenin görevi kapsamında temsil yetkisi ile bağlı kalarak işlem tesis etmiş olması gerekmektedir. Yetki sınırlarını aşan acentenin durumu derhal taşıyıcıya bildirmesi gerekir. Taşıyıcı işleme rıza

⁴³ Akdeniz, 2014, s. 27.

⁴⁴ Arkan, 1980, s. 313.

⁴⁵ TBK m. 544: "*Komisyoncu kendisinin doğrudan doğruya alıcı veya satıcı olabileceği durumlarda, sözleşmenin diğer tarafını göstermeksizin vekaletin yerine getirildiğini bildirirse, işlemi kendisiyle yapmış sayılır.*"

⁴⁶ Arkan, 1980, s. 313, dn. 1.

⁴⁷ Ünan, 2006, s. 387.

gösterirse geçerli doğan bir işlemin sonuçlarını gösterecektir; taşıyıcının onayının olmaması durumunda ise yapılan işlemle sadece acente bağlı olacaktır.

Taşıyıcı, tacir olarak tacir yardımcısı konumundaki acentenin eylemlerinden elbette sorumlu olacak; ancak sorumluluğu TTK m. 879 kapsamında değerlendirilmeyecektir. Zira taşıyıcı somut bir taşıma sözleşmesi kapsamında hareket etmez. Kendisinin hizmetine başvuru husus, yapılacak yeni taşıma sözleşmelerine aracılıktır. Dolayısıyla taşıyıcının bu husustaki sorumluluğu verdiği yetki çerçevesinde olacaktır.

Sonuç

Çalışma ile yardımcı kavramının kapsamına dahil edilebilecek, taşıma işi içerisinde yer alan sülhler incelenmiştir. Ancak öncelikli olarak taşıma hukuku kapsamında taşıyıcı yardımcısı olarak nitelendirilecek kişilerin daha iyi anlaşılması için TBK’da yer alan yardımcı kavramının incelenmesi gerekli görülmüştür. Böylelikle taşıyıcının sorumluluğunun çerçevesinin, detaya girilmeksizin, anlaşılabilmesi hedeflenmiştir. Zira özellikle mülga Kanun döneminde yer alan söz konusu kavrama bakış açısının belirlenebilmesi hususunda TBK’da düzenlenen yardımcı kavramının önemli bir yeri bulunmakta idi. Değişiklikle beraber kavrama ilişkin birtakım ayrımların yapılabilmesinde de ifa yardımcısı ve çalıştırılan kavramlarının içeriği ve borçlunun sorumluluğuna dair yaklaşım önem arz etmektedir.

İki ana grup altında değerlendirilen yardımcıların, söz konusu şartın aranması noktasında farklı yaklaşımlara tabi tutulması doğru olmayacaktır. Zira taşıyıcı, yardımcısına görev verirken onun bu işi yapabileceğine duyduğu güven ve yardımcısının seçiminde gösterdiği özen dolayısıyla da sorumludur. Bu nedenle ancak yardımcının, görevlendirildiği iş kapsamında ya da iş aracılığıyla sebep olduğu zararlardan sorumlu olacaktır. Görev kapsamında hareket etme şartının varlığı, taşıyıcının sorumluluğunun sınırları açısından oldukça önemlidir. Yaptığımız değerlendirme taşıyıcıyı sorumluluktan kurtaran bir anlayışı barındırmamakla birlikte; taşıyıcının sorumluluğunun doğumuna kaynak oluşturacak madde hükümlerine dair farklılık oluşmasına sebebiyet verebilecektir.

Taşıyıcının sorumluluğunun hukuki niteliğinin yumuşatılmış kusursuz sorumluluk olduğunun kabulü halinde, taşıyıcının en yüksek özeni göstermesine rağmen kaçınmayacağı ve sonuçlarını önleyemeyeceği hallerin varlığının ispatına ya da TTK m. 878’de düzenlenen özel hallerle dayanarak sorumluluktan kurtulma imkanının olduğunu ifade etmiştik. Ancak yukarıda da örnekle izah ettiğimiz üzere taşıyıcının işletmesinde çalışan bir işçinin kendi görevini yerine getirirken taşıma konusu eşyaya zarar vermesi durumunda TBK m. 66’ya göre sorumlu olacaktır. TBK m. 66 kapsamında taşıyıcının sorumluluktan kurtulması ise “*çalışanı seçerken, talimat verirken, gözetim ve denetimde bulunurken zararın doğmasını engellemek için gereken özeni gösterdiğini*” ve aynı zamanda “*işletmenin çalışma düzeninin zararı önlemeye elverişli olduğu*” ispatlamak suretiyle sorumluluktan kurtulabilecektir. TTK m. 879’da aranan özen basiretli taşıyıcının göstermesi gerekenin ötesinde, en yüksek özen olarak belirlenmişken; TBK m. 66’daki özen ise basiretli bir taşıyıcının göstermesi gereken özendir. Dolayısıyla taşıyıcının sorumluluğun doğumuna kaynaklık edecek bu iki farklı hüküm, sorumluluktan kurtulma konusunda taşıyıcının durumunu ağırlaştırabilecek ya da kolaylaştırabilecektir. Çalışan görevlendirilmediği halde kendi inisiyatifiyle taşıma yardım etmiş ve zarar doğmuşsa bu durumda taşıma işi ile görevlendirilen kişilerin koruma yükümlülüğünün ihlali gündeme gelecektir. Zira gerek taşıyıcı gerekse yardımcıları asli edim yükümü olarak taşımanın yerine getirilmesini üstlenir; ancak yan edim yükümü olarak eşyayı korumakla da görevlidirler. Bu nedenle taşıyıcı koruma yükümlülüğünün ihlali sebebiyle sorumlu olacak ve TTK m. 879 kapsamında sorumluluğuna gidilebilecektir.

Değindiğimiz bir diğer husus, tacir yardımcısı kavramı ile taşıyıcı yardımcısı kavramlarının farklılık arz etmesidir. Bu çerçevede komisyoncu ve acente kavramlarını da

çalışmamıza dahil ederek onlar üzerinden bir değerlendirme yapmanın, taşıyıcı yardımcısı kavramının daha iyi anlaşılmasına katkıda bulunacağını düşündük. Bu doğrultuda yaptığımız temel ayırım taşıyıcının yardımcısı olarak kabul edilen kişilerin, taşıyıcı ile gönderen arasında kurulmuş bir taşıma sözleşmesine bağlı olarak yardımına başvurulmuş kişiler olduğunu vurgulamaktı. Aranılan kriter somut taşıma fiilinin ifası amacıyla görevlendirilmiş ve bu kapsamda hareket ediyor olmasıdır.

Kaynakça

- Adıgüzel, B. (2012). *Karayoluyla yapılan taşımalarda taşıyıcının ziya ve hasardan doğan sorumluluğu*. Ankara: Adalet Yayınevi.
- Adıgüzel, B. (2018). *Taşıma hukuku deniz ticaret hariç*. Ankara: Adalet Yayınevi.
- Akdeniz, U. (2013). *Taşıma işleri komisyonculuğu sözleşmesi*. Ankara: Adalet Yayınevi.
- Akıncı, Z. (1999). *Karayolu ile milletlerarası eşya taşımacılığı ve CMR*. Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Aksoy, S. (2015). *Taşıma hukukunda fiili taşıyıcı*. Ankara: XII Levha Yayıncılık.
- Arkan, S. (Ocak, 1980). Taşıma işleri komisyoncusunun borçlarını ve sorumlulukları düzenleyen hükümler. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi (AÜHFD)*, 37(1), 313-326.
- Arkan, S. (1982). *Karayolu ile yapılan eşya taşımalarında taşıyıcının sorumluluğu*. Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Yayınları.
- Arkan, S. (1999). CMR hükümlerine göre yardımcılardan fiillerinden doğan sorumluluk . *Prof. Dr. Yaşar Karayalçın'a 65. Yaş Armağanı*, (ss. 319-337). Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Can, M. (2017). *Taşıma hukukunun genel esasları*. Ankara: İmaj Yayıncılık.
- Eren, F. (2015). *Borçlar hukuku genel hükümler* . Ankara: Yetkin Yayınları.
- Gençtürk, M. (2006). *Uluslararası eşya taşıma hukuku (gecikmeden doğan sorumluluk)*. İstanbul: Vedat Kitapçılık.
- Gümüş, M. A. (2016). 6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu (TTK) m. 18/II'de Yer Alan "Basiretli İş Adamı (Tacir) Davranışı" Ölçütünün İyiniyetin (TMK m.3) Varlığının Belirlenmesindeki İşlevi. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 22(3), 1221-1240.
- Hatemi, H. ve Gökyayla, E. (2012). *Borçlar hukuku genel bölüm* . İstanbul: Vedat Kitapçılık.
- Kaya, A. (1998). Karayolu ile eşya taşınmasına ilişkin uluslararası sözleşme'nin (CMR) uygulanma şartları ve öngörülen sorumluluğun esasları (I). *Prof. Dr. Oğuz İmregün'e Armağan*, ss. 311-335. *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayını*.
- Kılıçoğlu, A. M. (2018). *Borçlar hukuku genel hükümler*. Ankara: Turhan Kitapevi.
- Kırman, A. (1990). *Havayolu ile yapılan uluslararası yolcu taşımalarında taşıyıcının sorumluluğu*. Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi Yayınları.
- Oğuzman, M. K. (2009). *Borçlar hukuku genel hükümler (Gözden geçirilmiş altıncı basıdan yedinci tıpkı bası)*. İstanbul: Vedat Kitapçılık.
- Özdemir, T. (2006). *Uluslararası eşya taşıma hukuku (ziya ve/veya hasardan doğan sorumluluk)*. İstanbul: Vedat Yayıncılık.
- Reisoğlu, S. (2013). *Türk borçlar hukuku genel hükümler* . İstanbul: Beta Yayınları.

-
- Sözer, B. (2009). *Havayolu ile yük taşıma sözleşmesi*. İstanbul: Vedat Kitapçılık.
- Şenocak, Z. (1995). *Borçlunun ifa yardımcılarından dolayı sorumluluğu*. Ankara: Dayınlarlı Yayıncılık.
- Tandoğan, H. (1981). *Kusura dayanmayan sözleşme dışı sorumluluk hukuku*. Ankara: Turhan Kitapevi.
- Tekinay, S. S., Akman, S., Burcuoğlu, H., & Altop, A. (1993). *Borçlar Hukuku Genel Hükümler*. İstanbul: Filiz Yayınevi.
- Tunçomağ, K. (1976). *Türk borçlar hukuku I, Genel Hükümler*. İstanbul: Adalet Yayınevi.
- Ülgen, H. (2004). Hava taşıyıcısının sorumluluktan kurtulması hakkında. R. Serozan (Ed.), *Prof. Dr. Necip Kocayusufoğlu için armağan* (ss. 559-564). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Ünan, S. (2006). Karayolu Taşıma Kanunu'ndaki eşya taşımaya, taşımacı acentesine, taşıma işleri yüklenicisine ve zorunlu sigortaya ilişkin bazı yanlış düzenlemeler. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi (Armağan Özel Sayı) Doç Dr. Mehmet Somer'e Armağan*, 383-401.
- Yıldırım, A. (2016). *Türk borçlar hukuku genel hükümler*. Ankara: Monopol Yayınları.
- Yeşilova, E. (2004). *Taşıyıcının CMR hükümlerine göre yardımcı şahıslarının ve müteakip taşıyıcıların eylemlerinden doğan sorumluluğu CMR madde 3, 34 vd.* Ankara: Yetkin Yayınları.
-